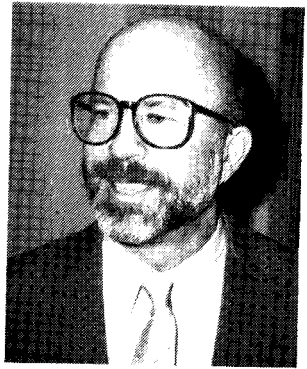

James W. Skillen

Het leven na Reagan*

Ronald Reagan heeft een krachtig stempel gedrukt op de Verenigde Staten. In zijn ambtsperiode heeft de president het zicht op de grote problemen waarvoor zijn land staat eerder verduisterd dan verhelderd. Zijn opvolgers zullen de verloren tijd moeten goedmaken.

President Ronald Reagan heeft een duidelijk stempel gedrukt op de Verenigde Staten. Niemand twijfelt daaraan. De discussie zal zich de komende jaren richten op de aard en de betekenis daarvan. Ik voorspel dat toekomstige beoordelingen van zijn invloed zich minder zullen richten op zijn persoon en meer op de tegenstrijdige hartstochten die hij opriep en vervolgens liet liggen.

Ronald Reagan was noch aanstichter noch aanvoerder van een revolutie. Veel eer won hij zijn verkiezing en herverkiezing tot president, omdat hij herstel van welvaart en nationale trots beloofde en tegelijkertijd vermindering van de omvang en de kosten van het overheidsapparaat. Een irrationele voorkeur voor dergelijke gemakkelijke oplossingen bestaat onderhuids al lang in het Amerikaanse leven. Op die manier spoelde Reagan Washington binnen op golven van patriottisme en futuristische ideaalbeelden. Golven die waarschijnlijk pas enige tijd na zijn aftre-

den zullen breken.

Time-magazine vatte het aldus samen: 'Reagan was een meester in het hanteren van publieke symbolen. Hij brouwde een mengsel van hoop en nostalgie, en bood vergezichten op het samenkomen van verleden en toekomst. Hij schilderde het volk geruststellende beelden van een mythisch Amerikaans verleden – de Olympische vlam, de *driemasters*, het Vrijheidsbeeld, Tom Sawyer als yuppie nieuw leven ingeblazen – een heerlijk deugdzzaam Amerika, dat na de traumatische veranderingen van de jaren zestig en zeventig opnieuw vorm krijgt door Reagan. Reagan gaf Amerikanen het idee van een toekomst die net zo groots is als hun verleden'.¹

Reagan is dus als president een symbool, weliswaar niet zo radicaal als vele van zijn aanhangers en critici zich voorstellen, maar wel blijvend. Opiniepeilingen uit het voorjaar van 1987 leken erop te wijzen dat de negatieve gevoelens ten opzichte van de regering begonnen af te nemen. Maar William Schneider is van oor-

James W. Skillen is directeur van de Association for Public Justice in Washington D.C., de Verenigde Staten van Amerika.

* Vertaald uit het Engels door de redactiesecretaris.
1. *Time Magazine* (30 maart 1987) 29.

deel dat er weinig publieke steun is 'om weer ongedaan te maken wat Reagan heeft bereikt en weer terug te keren naar de slechte oude tijd van hoge inflatie en lage militaire uitgaven'.² Of, zoals Hugh Heck uitlegt: '*Reaganism* heeft niet zozeer veranderingen teweeg gebracht in de algemene meningsvorming, veeleer heeft het ertoe bijgedragen dat de veranderende wereld draagbaarder zou lijken voor de Amerikanen in de jaren tachtig. Het heeft vele Amerikanen gesteund in hun schimpen op de overheid, terwijl zij tegelijkertijd van de overheid verwachten dat zij hun veiligheid zal versterken. Daar tegenin heeft *Reaganism* de Amerikanen de zekerheid teruggegeven dat zij niet een onzorgzaam volk zijn, wanneer zij zich verzetten tegen belastingverhoging en nieuwe kostbare overheidsplannen'.³

Als wij teveel aandacht op Reagan zelf richten – of op een of andere losstaande gebeurtenis uit zijn presidentschap zoals het Iran-Contra's-schandaal – zouden we voorbij kunnen lopen aan het gegeven dat de Verenigde Staten tijdens zijn ambtsperiode tot stilstand is gekomen op een zeer belangrijk historisch kruispunt. In plaats van leiding te geven aan het land met wijsheid en goed beoordelingsvermogen om de beste weg te kiezen, heeft president Reagan er hoofdzakelijk toe bijgedragen dat de spanningen zijn vergroot. Daardoor is het zicht van het publiek op zowel de weg als de kaart verduisterd. Terwijl we nog steeds dromen van een betere toekomst, blijven we steken op het kruispunt.

GEDURENDE DE afgelopen zeven jaar zijn de binnenlandse spanningen opgelopen, vanwege groeiende onenigheid over de onderscheiden rollen van de verantwoordelijkheden van de overheid en de maatschappelijke organisaties. En internationaal zijn de spanningen ontsproten aan meningsverschillen over de rol die de Verenigde Staten moet vervullen in de wereldpolitiek.

In de binnenlandse politiek leidt dat tot onduidelijkheid: Juist op het ogenblik dat

er, ter wille van de gerechtigheid, een grotere publiekrechtelijke integratie van de maatschappij zou hebben behoren plaats te vinden op zodanige manier dat de onafhankelijke verantwoordelijkheden van niet-gouvernementele instellingen duidelijker vast komen te staan, heeft de regering-Reagan het optreden van de overheid gekleineerd en afgekeurd. Om tegelijkertijd een groot deel van het private leven in de politieke sfeer te trekken door de simpele boodschap te verkondigen van een moralistisch nationalisme. We blijven steken, omdat we het niet met elkaar eens zijn of we links- of rechtsaf moeten of over wat we moeten verwachten van de overheid.

In de buitenlandse politiek is onze blik verduisterd: Juist op het ogenblik dat, ter wille van de gerechtigheid, de Verenigde Staten zijn grote macht zou moeten inzetten ter bevordering van het internationale recht en van de internationale organisaties, en ter bevordering van multilateraal *teamwork*, met name op economisch en diplomatiek gebied, trachtte de regering Reagan op zwakke en inconsistente wijze een denkbeeldige onafhankelijkheid van de rest van de wereld te bereiken. Voornamelijk door militaire sterkte. We blijven steken, omdat onze verwachtingen over de rol van Amerika in de wereld niet al te nauw verband houden met de werkelijkheid.

In zowel de binnenlandse als de buitenlandse politiek heeft het Reagan-regime meer bereikt met het aanwakkeren van verwachtingen en verlangens bij de bevolking dan met de uitvoering van solide en verantwoorde programma's. De president heeft verwachtingen gewekt van een pijnloze economische groei door belas-

2. William Schneider, 'The new shape of American politics: A primer for the Reagan years and beyond', *The Atlantic* (januari 1987) 52.

3. Hugh Heck, 'Reaganism and the search for a public philosophy', in John L. Palmer, ed., *Perspectives on the Reagan years* (The Urban Institute Press, Washington D.C. 1986) 59.

tingverlaging, van een magische defensie door SDI-technologieën en van herstel van de vooraanstaande positie van Amerika in de wereld door zichzelf daartoe te machtigen. Maar dit zijn geen regeringsprogramma's of beleidsvoornemens. Het zijn intentieverklaringen, het uiten van wensen en verlangens.

In bepaalde opzichten stonden Reagans daden lijnrecht tegenover zijn mooie woorden. Dat is Reagan ten voeten uit. Als gouverneur van Californië was hij niet anders. 'Hij verhoogde de belastingen, liberaliseerde de abortus, verhoogde de uitkeringen. Tegelijkertijd keurde hij het belastingstelsel, abortus en misbruik van sociale voorzieningen af'.⁴

In een commentaar schreef *The New Republic* in het najaar van 1986 dat Reagan 'was begonnen met een aanzienlijke versterking van het defensieapparaat, zonder de uitgaven daarvoor te dekken met belastingverhoging. Hij leende het geld. De financiële chaos die daaruit voortvloeide gaf aanleiding tot een negatieve reactie tegen de opbouw van en vrijwel een bevrozing van de defensiebegroting. Amerika is niet veel dichter bij een duurzame, consistente en verstandige consensus over het defensiebeleid gekomen dan de situatie in 1980'.⁵

In het licht van het voorgaande moet het Iran-Contra's-schandaal worden gezien. Dat wil zeggen niet als vrucht van een sinistere, egoïstische, machtswellustige strategie van een regeringsjunta, die geen respect heeft voor legitimiteit van overheidsop treden of voor het Amerikaanse volk. Het was veeleer het gevolg van een hartstochtelijk verlangen naar realisering van de nationale trots, die de president en zijn mensen ertoe aanzetten om de overheid te misbruiken als een instrument ten dienste van dat doel. Oliver North is voor president Reagan en voor veel Amerikanen een held, omdat hij blijk gaf van een vorm van onbaatzuchtige, vaderlandslievende moed. Moed, om boven de wet te gaan en voorbij de grenzen van een

vastomlijnd ambt, ten einde uit te dragen wat zij geloven dat de messianistische opdracht van het Amerikaanse volk is, met name het bestrijden van het communisme. Zodoende wordt de natie verafgoot, terwijl de overheid wordt teruggebracht tot een instrument voor het (zo nodig illegaal) nastreven van een klaarblijkelijk hoger nationaal doel.

Hugh Heclo vat Reagans staatsvisie in drie zinnen samen, in ieder waarvan een tegenstrijdigheid doorklinkt, waarmee veel van de mens en van de president verklaard wordt: nationalisme gericht tegen de overheid; communautair individualisme; vrije markt radicalisme.⁶ Met deze begrippen kan Reagans kijk op de wereld worden samengevat en kan zowel zijn populariteit als zijn relatief mislukte leiderschap aan het land op dit belangrijke kruispunt in onze geschiedenis.

Met 'nationalisme gericht tegen de overheid' bedoelt Heclo Reagans streven de natie vooruit te brengen en haar ziel te verheerlijken door in te spelen op de weerszin van het volk tegen de overheid. 'Reaganism', zegt Heclo, 'voert aan dat de overheid de natie in de weg is komen te staan.' 'Pal staan voor de Unie' (zoals dat in vorige eeuwen heette) gaat hand in hand met het belasteren van de centrale overheid. Dit is mogelijk omdat het veelomvattende nationalisme van Reagan weinig van doen heeft met de rol van de nationale overheid.⁷ Volgens William Schneider: 'Wat de Reagan-coalitie bij elkaar houdt is niet een band of een beleidsprogramma, maar de perceptie van een gemeenschappelijke dreiging. Die drei-

4. Schneider, 42.

5. *The New Republic* (13 oktober 1986) 7.

6. Heclo, 41.

7. Heclo, 42.

ging bestaat erin dat de *liberals** de macht over de federale regering zullen heroveren. En dat zij die macht zullen gebruiken, zoals ze dat voorheen deden, om hun programma uit te voeren van herverdeling van welvaart, van sociale hervormingen en van vermindering van de defensie-inspanningen'.⁸

Reagans 'communautair individualisme' lijkt op het gedachtegoed van Thomas Jefferson. Hij gelooft in een hoge morele betekenis en waarde voor de gemeenschap, voor de natie. Maar de waarde daarvan komt neer op de gemeenschappelijke inzet voor individuele vrijheid. Zo lang individuen er dezelfde morele principes op na houden is vrijheid het gemeenschappelijke doel. 'De inhoud van de gemeenschappelijke waarden – zeg maar: het gemeenschappelijke doel – is "welbegrepen individualisme"', zegt Hecló. 'Dergelijk individualisme is het gevolg van een sterk uit elkaar halen van de sfeer van sociale vraagstukken aan de ene kant en die van economische betrekkingen aan de andere kant. Aan de sociale agenda van de zogenaamde *New-Right* kan eenvoudig worden tegemoetgekomen, omdat kwesties als abortus en het schoolgebed sociale kwesties zijn van goed en kwaad en geen voorwerp zijn van de overheidsmacht'.⁹ 'Reaganism', zegt Hecló, 'schildert een maatschappelijke ruimte voor individuen die in een zorgzame onderlinge relatie staan en anderzijds een economische sfeer voor individuen die ieder hun eigen aparte dromen van zelfontplooiing nastreven'.¹⁰

Reagans 'vrije markt radicalisme' is de overtuiging van iemand die totaal niet bang is dat een ongelimiteerde vrije markt in bepaalde opzichten het welzijn van de republiek misschien wel eens in gevaar zou kunnen brengen. Juist vanwege zijn vertrouwen in het vermogen van de markt om de samenleving te besturen, wijst hij de meeste pogingen van de overheid om de samenleving te besturen af. *Reaganism* verheerlijkt, volgens Hecló, 'het

Amerikaanse vertrouwen in een toekomst van economische en technologische vooruitgang zonder grenzen . . . een tijdperk van onbeperkte groei van de private markt zonder zorgelijke, of in ieder geval veel minder tragische, bijkomende effecten; een soort *space age high technology* – versie van Norman Rockwells Amerika'.¹¹

De toekomst van een pluriforme samenleving

Er zit een belangrijk element van waarheid in de filosofie van president Reagan, dat *liberals* niet zien of van ondergeschikt belang achten. Dat is dat de overheid, de federale overheid inclusief, niet in staat is en zou moeten zijn om iedereen en alles in de samenleving onder haar bestuur te hebben. Mensen moeten niet alleen vrij zijn om ruilen aan te gaan in de economische markten, zij horen ook vrij te zijn om deel te nemen aan hun gezinsleven, kerkgenootschappen en een breed scala aan wetenschappelijke, onderwijs-, of vrijwilligersorganisatie.

Deze stelling roept evenwel direct belangrijke vragen op over de constructieve relatie tussen de overheid en deze andere instellingen en betrekkingen. Een overheid die zich zonder meer terugtrekt uit de samenleving, of deregulerend als doel op zich, is iets anders dan een constructief overheidsbeleid. Misschien is deregulerend wel goed voor de prijzen van sommige producten, maar geldt dat ook voor gezondheids- en kwaliteitsvoorwaarden? Misschien moeten bepaalde belastingen

* Noot redactie: In de Amerikaanse politieke verhoudingen zijn *liberals* vrijdenkers, vooruitstrevenden, 'linksen' in de Nederlandse negentiende eeuwse zin van het woord. Niet-marxistische sociaal-democraten, leden van D'66 en progressieve VVD'ers zou men er in Nederland toe kunnen rekenen. In de Verenigde Staten vindt men ze in beide grote partijen, hoewel meer bij de Democraten dan bij de Republikenen.

8. *Schneider*, 40.

9. *Hecló*, 45.

10. *Hecló*, 46.

11. *Ibidem*.

De liberals zien over het hoofd dat de overheid niet alles in de samenleving kan besturen.

wel worden verlaagd, maar wat is een rechtvaardig fiscaal beleid? Gezinnen moeten worden gerespecteerd als onafhankelijk van de overheid, maar hoe moet de overheid die autonomie van gezinnen erkennen en beschermen? Door betere financiering van kinderopvang? Of door een grotere belastingvrijstelling voor ieder een laste komend kind? Door het invoeren van strakke regelingen met betrekking tot een betere leefomgeving? Of door een gegarandeerd minimumgezinsinkomen?

Deze vragen over structurele relatie tussen overheid en private sector zijn in dit stadium van de geschiedenis van de Verenigde Staten van kritiek belang. Een vaag beroep doen op – van de ene kant – 'vrijheid', of – aan de andere kant – 'nationale morele consensus' levert geen richtlijnen op voor beleid. De overheid moet niet alleen de vrijheid van de diverse instellingen respecteren maar ook het algemeen belang dienen. Het roepen om meer vrije markt is slechts een kant van de medaille. Het zegt niets over de aard en de vereisten van het algemeen belang. Door aan te dringen op herstel van nationale morele wilskracht kan het belang van moraliteit wel extra nadruk krijgen. Maar daaruit vloeit nog niet voort het vermogen om onderscheid te maken tussen de morele maatstaven die enerzijds gelden voor de overheid en geëigend zijn om in het recht vast te leggen, en anderzijds de nor-

men die gelden voor gezinnen, vriendschappen, kerken, scholen, of ondernemingen.

Time-magazine berichtte in het voorjaar van 1987 dat Reagans anti-overheids-campagne aan aantrekkingskracht begon te verliezen. 'Presidentskandidaten van beide partijen proberen met moeite een nieuwe rol voor de overheid in het post-Reagan-tijdperk vast te stellen. Hoewel ze de noodzaak van zuinigheid inzien, praten ze meer en meer over zorg voor elkaar, over actievere aanpak van diep gewortelde sociale problemen, over een nieuw gevoel voor gemeenschappelijke waarden'.¹² Dit losse woordgebruik van *Time*, schept echter niet meer duidelijkheid over de verschillen en onderlinge verhoudingen tussen de grote variëteit aan beleving van solidariteit; publiek en privaat, van overheidsinstellingen en gezinnen, van bureaucratische en van onderwijsinstellingen, en van vele andere.

Hugh Heclo vraagt zich af: '... is het reëel te veronderstellen dat Amerikanen zichzelf leren te zien als voor elkaar zorgende personen op het niveau van het gezin, van de lokale gemeenschap van vrijwilligersorganisaties, van de bedrijven; maar niet als het gaat om het niveau van de nationale overheid en de politiek? Vanwege zijn overweldigende appèl op de nationale trots wordt het *Reaganism* bij uitstek kwetsbaar voor het tegenappèl dat de Amerikanen zich niet neer moeten leggen bij het bestaan van "twee naties" (de *haves* en de *have nots*)'.¹³ Niet alleen het *Reaganism* staat zwak in dit opzicht. Het traditionele *liberalism* staat voor eenzelfde dilemma. Oproepen tot een eerlijker, zorgzamer Amerika, dat meer bereid is een beroep te doen op de overheid om de samenleving te verbeteren, moet uitgedaagd worden met dezelfde vragen als die welke we tot Reagan gericht hebben. Het vergroten van de legitimiteit van het

12. *Time* (30 maart 1987) 28.

13. *Heclo*, 53-54.

overheidsop treden is op zichzelf onvoldoende basis voor een constructief beleid. Ouderwets links-pragmatisme schiet evenzeer tekort als rechts-pragmatisme.

De wijze waarop Richard Gephardt, presidentskandidaat van de Democraten, het pragmatisme verwoordt, illustreert bovenstaande bewering: 'Ik denk dat mensen zich weinig bekommeren om de vraag meer of minder overheid. Ze zijn bereid de overheid in te zetten, als dat kan bijdragen aan de oplossing. De mensen willen dat problemen worden opgelost. Ze willen dat de overheid ervoor zorgt dat luchtvaartmaatschappijen veilig zijn, dat er een geneesmiddel komt tegen AIDS, dat machinaties met aandelen voorkomen worden'.¹⁴ Maar hoe zal de overheid al deze problemen oplossen? Kan zij dat doen zonder rekening te houden met de eigen verantwoordelijkheden van luchtvaartmaatschappijen, van instellingen van de gezondheidszorg, van firma's die opereren op Wall Street? Moet de overheid misschien alle luchtvaartmaatschappijen nationaliseren of Wall Street sluiten? Moet zij seksuele promiscuïteit of onverantwoordelijk gedrag negeren en alleen op zoek gaan naar medisch-technologische oplossingen voor ziektes? Wat is de eigenlijke, legitieme taak van de overheid? Hoeveel mag zij tot haar bevoegdheden rekenen? Hoe diep mag zij in de samenleving ingrijpen? Kan de samenleving gezond gemaakt worden door overheidsop treden, ongeacht wat mensen privé doen? Hoe moet de autonomie van gezinnen, kerken, scholen, bedrijven in het recht erkend worden? Hoe kunnen zij voor hun daden worden aangesproken in termen van hun eigen autonome verantwoordelijkheden, terwijl de overheid het algemeen belang dient? Een simpel appél op morele principes of op het pragmatisch probleem oplossen levert hierop geen antwoorden, noch voor links, noch voor rechts.

Zo komen we opnieuw te staan voor de moeilijke uitdaging een pluriforme samenleving te besturen, vorm te geven aan een

gemeenschap van gemeenschappen, een republiek te ontwikkelen die aan dat complex een juridische eenheid geeft en niet een simpel nationaal egoïsme.

De meeste Amerikanen zijn het erover eens dat de overheid godsdienstvrijheid moet beschermen. En met dit principe bevestigen we dat het *niet* de taak is van de overheid om de verschillen tussen de religies op te heffen (of om eenheid op te leggen). We geloven, met andere woorden, in officieel erkend pluralisme. Kunnen we uit dit beginsel voor publieke en private normen gevolgtrekkingen doen? Hoort het niet tot de verantwoordelijkheden van de overheid om de veelsoortigheid aan gezinnen gelijk te behandelen zonder te proberen één bepaalde privé-moraliteit aan alle gezinnen op te leggen? Zou de overheid misschien niet van staatswege dezelfde voorzieningen moeten bieden aan alle soorten scholen, in plaats van één bepaalde filosofie en een bepaald curriculum aan allen op te leggen? De vraag is hoe we eigen geaarde diversiteit in de niet-politieke instellingen respecteren en hoe een openbare eenheid van rechtvaardigheid over deze diversiteit te bouwen.

Een van onze zwakheden in de Verenigde Staten – een soort van onrijpheid die ons voortdurend onvolwassen houdt – is dat we volhardend zakelijk heen en weer stuiten tussen twee elkaar uitsluitende simpele polariteiten: tussen enerzijds de roep om individuele vrijheid en anderzijds de roep om een grotere rol voor de overheid. Ons pragmatisme komt er in wezen op neer dat we niet eerst op zoek gaan naar wat juist is, maar naar wat op dat ogenblik het beste werkt. 'Amerikanen zijn pragmatici,' zegt Schneider. 'Pragmatici menen dat alles dat werkt, ook wel juist zal zijn. Als *big government* werkte gedurende de *New Deal*, dan zal het vast goed zijn geweest; in ieder geval voor die tijd. Als Reagans conservatieve politiek werkt – en de meeste mensen geloven daar

14. *Time* (30 maart 1987) 37.

nog steeds in – dan zal die wel juist zijn voor onze tijd'.¹⁵

Deze ideologisch polariserende, pragmatische opvattingen kunnen niet langer voldoen als Amerikaanse politieke filosofieën. Het voorgaande conflict tussen conservatisme en *liberalism* moet worden overstegen – het Amerikaanse volk moet zich toegewijd inzetten om verder te gaan dan deze eenvoudige tegenstellingen binnen het pragmatisme ten einde de ware structuur van onze maatschappij in de greep te krijgen en de ware roeping van de overheid ontdekken.

Vandaag de dag hebben we een meer ontwikkelde overheidsvisie nodig, waarmee de verschillen zichtbaar worden tussen de publieke orde – de politieke gemeenschap onder leiding van federale en staatsoverheden – en de niet-politieke orden van bedrijven, scholen, gezinnen, kerken, etc. De politieke orde moet een geïntegreerde sfeer zijn van publieke wetgeving. De overheden moeten met kracht besturen ten behoeve van het algemeen belang. Naar haar eigen aard is de openbare orde tegelijkertijd een publiekrechtelijke integratie van mensen en instellingen die hun eigen recht van bestaan hebben en geen onderworpen aanhangsels zijn van de overheid. Een overheid, die op rechtvaardige wijze regeert, moet in haar bestuur de onafhankelijkheid van deze niet-publieke instellingen beschermen. Een rechtvaardig staatsbestel schept daarom ruimte voor zeer verschillende particuliere geloofsovertuigingen, gebruiken en normen en waarden, zoals wij die in de praktijk waarnemen in onze verschillende kerken, gezinnen en vrijwillige organisaties. Het Amerikaanse openbare leven is een gemeenschap van gemeenschappen, niet een eenvoudige eenvormige natie.

Meer dan ooit wordt de Verenigde Staten pluriformer, terwijl hij tegelijkertijd steeds meer publiekrechtelijke integratie behoeft voor de bescherming van het algemeen belang. De AIDS-epidemie, de

strijd over abortus, de variëteit aan concurrerende seksuele levensstijlen, debatten over onderwijs en onderwijsfilosofieën, en meer; dit zijn allemaal tekenen van een steeds pluriformer wordende sociale realiteit. Deze vraagstukken kunnen niet langer worden aangepakt zonder een visie die toereikend is om de politieke integratie van de complexe sociale pluraliteit te kunnen begeleiden. Aan nationalisme gepaard individualisme vormt geen coherente overheidsvisie. Het losse gebruik van dergelijke slogans voor politieke doeleinden schept een vacuüm dat wordt gevuld met op de korte termijn gerichte, pragmatische belangengroepachtige pogingen om de concurrerende verlangens van de verschillende segmenten van de Amerikaanse bevolking tevreden te stellen.

Door middel van zijn niet aflatende kritiek op *liberalism* en *big government* is Reagan erin geslaagd de aandacht te richten op het leven buiten de overheids-sfeer. En zo heeft hij korte termijn succes geboekt in het verlagen van de belastingen en het verminderen van de uitgaven voor sociale zekerheid. Maar de 'Reagan-revolutie' heeft het brede publiek op geen enkele wijze geholpen in zijn beslissing welke richting te kiezen voor een degelijke politieke toekomst. Evenmin is de regering-Reagan uiteindelijk tot een rechtvaardig beleid gekomen voor sociale zekerheid en belastingen. Hecllo voorspelt: '... Ronald Reagan en *Reaganism* zullen voornamelijk in herinnering blijven vanwege de kwesties in de Amerikaanse samenleving die onopgelost bleven en die ons later in verwarring brachten. *Reaganism* stimuleert Amerikanen tot dromen. Maar dat zijn noodzakelijkerwijs dromen van persoonlijke vooruitgang, niet van publieke verworvenheden. Iedere ideologie die pleit voor een negatieve overheid zal waarschijnlijk in de geschiedenisboeken beoordeeld worden aan de

15. *Schneider*, 43.

collectieve taken die zijn nagelaten. Een ideologie die tegelijkertijd de publieke moraal wil versterken is bij uitstek kwetsbaar voor verwijten van zowel laksheid, als hypocrisie'.¹⁶

Wat we thans nodig hebben, maar waar toe Ronald Reagan weinig heeft bijgedragen, is overeenstemming over een nieuwe politieke filosofie die in staat is de publiekrechtelijke integratie te begeleiden van een complexe en gedifferentieerde samenleving naar een rechtvaardige politieke orde.

De VS in een krimpende wereld

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog zocht de Verenigde Staten een snelle terugkeer naar de situatie van voor de oorlog. Maar Amerikanen ontdekten al spoedig dat het isolement niet langer een reële optie was. Vele Europese imperia ontwikkelden zich in snel tempo. De Verenigde Staten stapte in een enorm wereldwijd netwerk van bondgenootschappen en machtsconflicten die hem spoedig de status van supermogendheid opleverde.

In termen ontleend aan sociaal-psychologen: het Amerikaanse volk had er ongeveer twee decennia voor nodig om zich bewust te zijn van zijn nieuwe welvaart, macht en prestige. De Amerikaanse bemoeienis met Vietnam begon op het hoogtepunt van dat nieuwe sociale zelfbewustzijn. Amerikanen begonnen te geloven dat ieder probleem in eigen land of overzee, kon worden opgelost, ieder kwaad tegengehouden, als er maar genoeg energie en geld ingestopt werd. De strijd tegen de armoede in eigen land en de strijd tegen het communisme in Indochina waren de beste voorbeelden van de wijze waarop dit geloof in praktijk werd gebracht. Maar de oorlog in Vietnam mislukte en de creatie van een echte verzorgingsstaat in eigen land bleek geen groot succes. Dit veroorzaakte bij vele burgers een gevoel van teleurstelling en onvervulde verwachtingen. Toch, in plaats van hun verwachtingen aan te pas-

sen aan de realiteit, richtte de meerderheid van Amerikanen zich in 1980 tot Ronald Reagan om hun hoop in vervulling te brengen. Om de *good old days* terug te geven en een schitterende toekomst open te doen.

De verkiezing van Ronald Reagan tot president vond in veel opzichten plaats dankzij een sterk verlangen onder de bevolking om terug te keren naar de eenvoudiger realiteit en de prettiger stemming van de jaren vijftig en begin jaren zestig. Amerikanen begonnen zich maar net te verheugen in hun wereldmacht en autonomie, toen dit leek te worden afgepakt. Vietnam, het Watergate-schandaal, Jimmy Carters pogingen om de Verenigde Staten een bescheidener internationale rol te laten spelen; dit alles maakte veel burgers ongelukkig. En Reagan vertelde hen dat het allemaal niet nodig was. De Verenigde Staten zou weer trots kunnen zijn op zichzelf en zijn gang kunnen gaan in de wereld. Het enige dat ons daarbij in de weg zou staan was gebrek aan wilskracht en het wereldcommunisme. Beide zouden kunnen worden overwonnen.

President Reagan bleek echter een zeer beperkt inzicht te hebben in de fysieke mogelijkheden van de Verenigde Staten en in de snel kleiner wordende wereld. Hij legde veel te veel nadruk op groeiende militaire uitgaven en veel te weinig op versterking van de structuur van de eigen en van de wereldeconomie. Hij zag de Verenigde Staten als een onafhankelijke actor, die de andere landen wel zouden volgen, als we maar hard genoeg zouden optreden. Hij negeerde of kleineerde het feit dat geen enkel land, zelfs niet de Verenigde Staten, de wereld naar zijn pijpen kan laten dansen.

Pas laat in zijn ambtsperiode is Reagan serieuzer gaan denken aan het belang van coöperatieve door onderhandelingen tot stand gekomen en multilaterale inspan-

16. *Hecllo*, 60-61.

ningen op het terrein van de monetaire en landbouwpolitiek. Waarschijnlijk is die koerswijziging te danken aan het verantwoordelijkheidsgevoel van anderen in zijn regering. Maar dergelijke inspanningen zijn waarschijnlijk te gering in aantal en te laat om een structurele verandering in het beleid van de president teweeg te kunnen brengen. De militaire uitgaven zijn de laatste jaren aanzienlijk gestegen. Toch is de Verenigde Staten daarmee niet automatisch sterker geworden, afgemeten aan zijn vermogen om zelfstandig een aanval van de Sowjet Unie af te schrikken of aan de kracht van het NAVO-bondgenootschap. De Verenigde Staten zou door de overconcentratie van de regering op militaire sterkte nog wel eens in een veel zwakkere positie in de wereld terecht kunnen zijn gekomen dan zeven jaar geleden, gemeten naar politieke, diplomatieke en economische criteria. We zijn nu het grootste schuldenland van de wereld. Het tekort op de federale begroting is gedurende de Reagan-periode de pan uit gerozen. We zijn niet dichterbij een ontkenning van het conflict in Centraal-Amerika of het Midden-Oosten, dan toen Reagan zijn ambt aanvaardde. En in veel opzichten staan we in een relatief veel zwakkere politieke en diplomatieke positie in die regio's dan tevoren.

De gebrekkigheid van de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten gedurende de Reagan-jaren is niet alleen te wijten aan een paar slechte beleidskeuzen maar aan het geheel van stijl, houding en benaderingswijze. Net als in de binnenlandse politiek wordt de president primair geleid door een vage visie op wat hij wil in plaats van door een sterke overtuiging van wat een overheid kan en moet doen. Reagan heeft, zoals commentator Philip Geyelin omschrijft, de buitenlandse politiek op haar kop gezet: 'Een meer conventioneel buitenlands beleid zou van onderop worden opgebouwd, met de realiteit van de heersende omstandigheden en met wat daarin redelijkerwijs tot stand kan

worden gebracht. Bovendien zou het op prudente wijze rekening houden met de mogelijke gevolgen voor verwante veiligheidsbelangen. Het zou van te voren proberen tenminste minimale consensus te bereiken tussen de bureaucratieën over de degelijkheid van de doeleinden van de president. En in de fase van beleidsvorming zou voorrang worden gegeven aan de inhoudelijke verdiensten van het betreffende onderwerp, apart van de politieke marktwaarde ervan. En dan zou het aan de president en zijn politieke adviseurs worden overgelaten om te bepalen hoeveel van het eindprodukt hij kan verkopen en hoe hij het moet verkopen.

'Maar Reagan begint het proces aan het einde. Door reclame te maken voor utopische politiek, die wel gretige afzet vindt bij het Amerikaanse publiek, maar die in de praktijk niet kan worden uitgevoerd'.¹⁷

Garry Wills volgt een vergelijkbare redenering. Reagan denkt bij de overheid niet aan een systeem dat in staat is verantwoordelijkheid af te leggen. Hij vertegenwoordigt veel meer de wijdverbreide Amerikaanse weerzin van bureaucratie en zorgvuldige aandacht voor het detail en speelt daarop in: 'Er is voor het Amerikaanse gevoel iets deprimerends aan het moeten dragen van verantwoordelijkheid voor een wereldrijk. We zouden dat rijk willen hebben, maar dan zonder de noodzaak van de hoog ontwikkelde compromissaire mentaliteit van geven en nemen om die verantwoordelijkheden in de hand te houden. We zouden het liefst willen vasthouden aan de gebruiken van een klein dorp – desnoods het dorp van Reagans jeugd – in een tijd van grote technologische veranderingen en manipulaties'.¹⁸

Terwijl president Reagan zijn Rambo-stijl predikte om het Amerikaanse publiek

17. Philip Geyelin. 'Death of a sales pitch: The unmasking of Reagan', *The Washington Post* (22 februari 1987) C2.

18. Garry Wills. 'What happened?', *Time Magazine* (9 maart 1987) 41.

te inspireren, verspilde hij eigenlijk veel van onze welvaart en macht door tegenlagen, ondoelmatigheid en domme fouten van de regering. Het Iran-Contra's debâcle illustreert dit.

De volgende president zal, samen met het Amerikaanse volk, een nieuwe benadering moeten vinden om een constructieve rol te kunnen spelen die op de beste wijze gebruik maakt van onze macht in plaats van de slechtste. Anders zou ook het Amerikaanse 'imperium' kunnen instorten en waarschijnlijk sneller dan de Nederlandse, Franse en Britse koloniale rijken in hun tijd. Niet dat de Verenigde Staten zijn macht zou moeten opgeven of zou moeten stoppen met het bevorderen van de democratie of het communisme in toom te houden. Maar de Verenigde Staten moet zich realiseren dat geen staat kan functioneren in een vacuüm, alleen maar rekening houdend met zijn eigen kijk op de wijze waarop de wereld eruit zou moeten zien.

Om het sterker uit te drukken: de nieuwe politieke visie die de Amerikanen na Reagan nodig hebben, zal een nauw verweven multilateraal netwerk van staten moeten accepteren, die wederzijds verplichtingen op zich nemen om een rechtvaardige internationale orde op te richten. Het is duidelijk dat de staten van deze wereld het onderling niet eens zijn over de aard van het internationale recht of over de vorm van de transnationale instellingen waar zij zich aan zouden moeten onderwerpen. De Europese Gemeenschap is dit nog niet eens in zijn eigen regio gelukt. Het Oostblok heeft evenmin een oplossing gevonden. De Verenigde Naties is nu waarschijnlijk zwakker dan ooit in zijn bestaan. Deze verbroekeling en differentiatie laat zien dat grotere druk op publiekrechtelijke integratie op internationaal niveau niet gemakkelijk zal worden geaccepteerd door landen die vrezen dat zij in dat proces verliezers zullen zijn.

Desalniettemin vraagt de kleiner wordende wereld steeds krachtiger inzet, on-

der leiding van de supermogendheden en de grotere staten, om een rechtvaardige internationale orde op te bouwen. Zure regen, wereldwijde vervuiling, gevaren van nucleaire *fall out* en oorlog, AIDS en economische interdependentie, deze en andere ontelbare verschijnselen zullen nooit aangepakt kunnen worden met alleen maar binnenlandse wetten en bilaterale overeenkomsten. Het hoogste nationale belang van iedere staat zal steeds meer worden de gezondheid en het welzijn van de wereldgemeenschap, vastgelegd in internationaal recht en regels.

Een aanvaardbare politieke overtuiging die voor de langere termijn houdbaar is zal van begin af aan een internationale dimensie moeten hebben, niet als een gedachte achteraf. Het publiek van nu is een internationaal publiek. Zoals de Verenigde Staten greep moet zien te krijgen op het gegeven van de grote pluriformiteit in eigen land, zo moet hij dat ook op de pluriformiteit in de wereld. De eenheid en solidariteit die wij in de toekomst moeten nastreven is niet een gelijkschakeling die de veelvormigheid elimineert, maar een publiekrechtelijke integratie die die pluriformiteit bewaart en bevordert en tegelijkertijd recht doet aan alle volken en staten. Dit is niet een utopisch ideaal dat tot stand komt als we het maar genoeg wensen of dat ingevoerd kan worden door het optreden van een staat. Het is een reële en historische opdracht die een multilaterale samenwerking vereist op vele fronten, waarvan de militaire er maar een is. President Reagan heeft in zijn beide ambtstermijnen het zicht op deze realiteit meer verduisterd dan verhelderd. Dientengevolge zullen zijn opvolgers de verloren tijd moeten goed maken door de Verenigde Staten te confronteren met de realiteit van zijn verplichtingen. We kunnen alleen maar hopen dat de Amerikaanse republiek tot volle wasdom zal komen als zij haar derde eeuw binnengaat.

